

SOYUT DIŞAVURUMCULUĞUN OLUŞUM SÜRECİ İÇİNDE FIGÜRATİF RESMİN YERİ

Serpil YAYMAN ATASEVEN

Doç., Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, yayman_@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8966-9119.

Yayman Ataseven, Serpil. "Soyut Dışavurumculuğun Oluşum Süreci İçinde Figüratif Resmin Yeri". idil, 98 (2022 Ekim): s. 1410–1424. doi: 10.7816/idil-11-98-01

ÖZ

Soyut Dışavurumculuk ilk defa, 1919'da Alman ekspresyonistlerin figüratif anlayışta olmayan soyut resimlerini açıklamak için kullanılmıştır. 20. yüzyılın başında Paris, sanatın merkezi olarak kabul edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa ülkelerinde görülen savaşın olumsuz etkileri ve özgürlüklerin kısıtlanması birçok sanatçının New York'a göç etmesine neden olmuştur. Böylece New York soyut sanatın merkezi haline gelmiştir. Amerikalı sanatçılar, "Federal Sanat Projesi" adı altında, büyük boyutlu çalışmalar yapmışlardır. Belirli bir amaca yönelik olan bu çalışmalar sanatçıların yaratıcılıklarını engellemiştir. Bu program kapsamında toplumsal gerçekçi çalışmalar yapmaları istenen sanatçılar, bunun aksine Avrupalı sanatçıların önderliğinde soyut resme yönelmişlerdir. Bu dönemde, Avrupa'dan Amerika'ya göç eden Jackson Pollock'ın action pointing tarzındaki resimleri onlar için iyi bir örnek olmuştur. 1940'ların ikinci yarısında Soyut Ekspresyonizm içinde iki resimsel üslubun oluştuğu görülmüştür. Bunlardan ilki Willem de Kooning'in yaptığı bilinçdışı gerçekleri kadın figürü kullanarak dışa yansıttığı resimler ile, ikincisi, Mark Rothko'nun resimlerinde ki tüm detayların yok olduğu biçim anlayışına yönelen resimlerdir. Bu çalışmada, araştırma modeli olarak tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada literatür taraması yapılarak çalışma için gerekli kaynaklara ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda, Soyut Ekspresyonizm sanat akımı içinde görülen soyut ve somut resmin yerinin, dönemin sosyal ve politik anlayışı içinde sürdüğü görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Soyut Ekspresyonizm, Figür, Savaş, Jackson Pollock, Willem de Kooning

Makale Bilgisi:

Geliş: 17 Ağustos 2022

Düzeltilme: 10 Eylül 2022

Kabul: 2 Ekim 2022

© 2022 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

20. yüzyıl iki büyük dünya savaşının yaşandığı bir çağ olarak tarihe geçmiştir. 1914’de başlayan savaş yılları, 1945’de son bulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kapitalizmin gücü bir kez daha hissedilmiştir. Savaşın olumsuz etkisi, ekonomik açıdan olduğu kadar kültürel açıdan da oldukça büyük olmuştur. Kültür tarihine bakıldığında, Batı’da yeni bir çağın başladığı görülmüştür. 20. Yüzyılın ilk yarısı savaş sırasında yıkılan birçok binanın yeniden inşa edilmesi ile geçmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’nın dünya liderliğindeki etkisi bitmiş, onun yerine Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği geçmiştir. Barışı koruma görevini başaramayan Cenevre’nin merkezi olduğu Milletler Cemiyetinin yerini New York’taki Birleşmiş Milletler almıştır. Avrupa’nın Afrika ve Asya’da ki sömürgelerine bağımsızlıklarını vermesiyle o ülkelerdeki gücü son bulmuştur. Kızıl Ordu’nun Doğu Avrupa’yı kurtarması ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Marshall Yardım Planı (1947) ve NATO (1949) anlaşmaları Batı Avrupa ile olan ekonomik ve siyasal bağlarını güçlendirmiştir. Bu gelişmeler iki ülke arasında güvensizliğe neden olmuş ve Soğuk Savaş’ın çıkmasına sebep olmuştur (Hollingsworth, 2009: 467).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya’da yıkılan tarihi binalar Alman halkının özverili çalışmaları ile aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. Sanat alanında, İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar çeşitli akımlar art arda ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası, resmin nasıl yapılması gerektiği konusunda genel geçer kurallar kesinlikle söz konusu olmamıştır. Anna-Carola Krausse bu konu hakkında şunları söylemiştir;

Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki soyut ressamalar resimlerinde yeni değerler üretmeye, kafadaki ütopyalara uygun bir sanat yapmaya çalışmışlardır. İkinci savaştan sonraki ressamalar ise hep kendi etraflarında dönmeye başladılar; yeni bireysel ifade tarzlarıydı aradıkları. Bunun sonucunda ortaya bir dizi değişik akım ve üslup çıktı (Krausse, 2010 :108).

Bu sanatçılardan bazıları ABD’de verimli bir sanat ortamı oluşturarak Paris’i gölgede bırakacak “New York Okulu” olarak adlandırılan akımı meydana getirmişlerdir. “Amerika’da 1945 sonrasında ortaya çıkan yeni sanatsal oluşuma Clement Greenberg tarafından “New York Okulu” ya da birinci kuşak Amerikan ressamlarınca gerçekleştirilen Abstract Expressionism/Soyut Dışavurumculuk denmiştir” (Beykal, 2004). Bu akım dünya savaşlarının yaşandığı bunalımlı bir dönemde ortaya çıkmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, New York Okulu olarak da anılacak bir grup sanatçı, New York’da birbirlerinin çalışmalarını yakından takip edip yapıtlarını birlikte sergilemişlerdir. Çıkış noktaları ve üsluplarında farklılık gösteren bu ressamaların ortak noktaları, anlatımda dolaysız ve rastlantısal tavrı benimsemiş olmalarıdır (İlkan, 2009: 21).

1950’li yıllarda ABD hükümeti sanatçıları desteklemiş, galeriler çoğalmış ve Federal Sanat Projesini yürürlüğe sokmuştur (Kaya, 2012: 36).

Bu dönemde yaşanan İki Dünya Savaşı arasında büyük sanat eylemleri gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi “Dada”, ikincisi de Sürrealizm sanat akımıdır. İkinci Dünya Savaşının çıkmasıyla Avrupa’da sanat hareketleri iki farklı yolda ilerlemeye başlamıştır. Bu hareketlerden ilki “Gerçek Dışı” yöntemlerin “Pürist” geometrisine benzeyen, Kübizm’den ortaya çıkan soyutlamalar ve Sürrealizm sanat akımıdır. 1936’da Amerikan Soyut Sanatçıları, ülkelerinde sanatın uluslararası bir güç kazandıklarına inandıkları için “Amerikan Soyut Sanatçıları”

adında bir birlik kurmuşlardır. Birliğin kurulduğu yıllarda Rus “Konstrüktivizm”i, Fransız “Pürizm”i, Hollanda “de Stijl”i ve Hitler tarafından tehdit edilen “Bauhaus” grubu dağılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupalı birçok sanatçı Amerika'ya göç ederek soyut sanatın oluşmasını sağlamışlardır. Fernand Leger, Piet Mondrian, Max Ernst, Salvador Dali, Marc Chagall ve Moholy-Nagy gibi sanatçılar bu dönemde Amerika'da kalmışlardır (Lynton, 1982 :230).

Amerikan sanatı, Avrupa avant -garde'yla birleşerek gelişmiş, yepyeni bir oluşum gerçekleştirmiştir. Fransa'dan Amerika'ya gelen pürist Jean Helion soyut sanatın temel ilkelerinin kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır (Resim 1).

Resim 1: Jean Helion, 1934, Tuval üzerine yağlıboya, 144.3x 199,8cm.

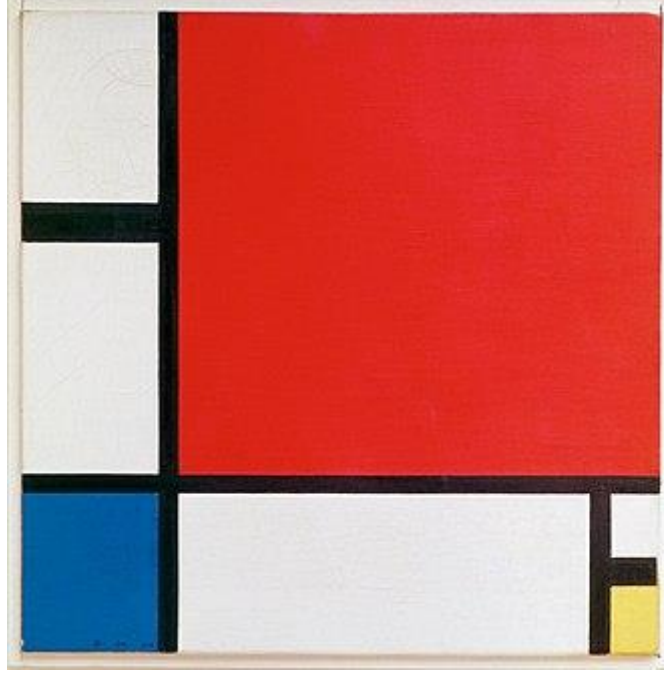
Bu dönemin diğer sanatçılarından olan, Hans Hoffman, Herbin ve Neo Plastisizm'in kurucusu Piet Mondrian da Amerika'da saf plastik dizaynın tanınması ile geometrik soyutlamanın oluşumuna katkıda bulunmuşlardır (Resim 2, 3, 4). Ayrıca Joseph Albers, North Carolina'da Bauhaus sanat eğitimine benzer soyut kompozisyon ve “Dizayn” ilkelerini verip” Black Mountain College’ni kurmuştur.

Resim 2: Hans Hofmann, Efervesans, 1942, Yağ, Hindistan mürekkebi, kontrplak panel üzerinde kazein ve emaye, 54.375x35.875cm.

Resim 3: Auguste Herbin, Composition, 1927, Tuval üzerine yağlıboya.

Resim 4: Piet Mondrian, Composition II, 1930. In Red, Blue and Yellow, 40x52cm.

Aynı yıllarda ABD'ye göç eden Sürrealist sanatçılardan olan Roberto Matta, Salvador Dali, Max Ernst, Kurt Seligman, Andre Masson ve Andre Breton'un 1930-1940'lı yıllar arasında Newyork'lu genç ressamı etkilemiş onların çalışmalarında Sürrealist esintiler bulunmasına neden olmuşlardır. Bu dönemin en ünlü Amerikalı Sürrealistleri William Baziotes ile Theodoros Stamos'dur (Resim 5,6).

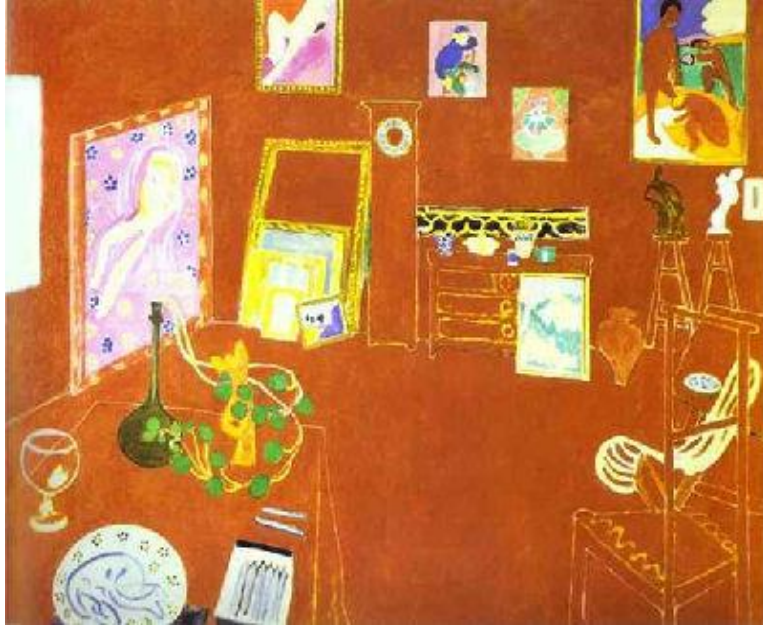
Resim 5: William Baziotes, Kompozisyon, 1941, Kâğıt üzerine suluboya, mürekkep ve Hindistan mürekkebi, 47,5x25,5 cm.

Resim 6: Theodoros Stamos, 1947, Petroglif, Masonit üzerine yağlı boya, 76,2x 61 cm.

II. Dünya Savaşı'nın ardından New York'ta soyut sanat yepyeni bir atılım ve güç kazanmıştır. Ancak Soyut Ekspresyonizm olarak adlandırılan akımın öncülüğünü hiçbir Amerikalı ressam yapmamıştır. Akımın ortaya çıkmasında, Avrupa'dan savaş sırasında Amerika'ya göç eden sanatçıların emeği büyük olmuştur. Bu sanatçılar çalışmalarını birbirleriyle paylaşarak akımın daha çok kitlelere ulaşmasını sağlamışlardır. Soyut Dışavurumcuların ortak özelliği özel bir kompozisyon anlayışı resimde bütünlük ve büyük boy tuvaler üzerine resim yapmaları olmuştur. Bu özellik Amerikalı ressamı Avrupalı resamlardan ayırmıştır. Resimdeki kompozisyonu oluşturan öğeler de renk alanı bir bütün olarak algılanmasına önem verilmiştir (Köksal, 2019 :8).

Bu dönemde Amerikalı sanatçılar, Meksikalı duvar resimlerindeki realist yaklaşımları kendi politik düşüncelerine yakın bulmuşlar ve figüratif tarzda resimler yaparak, kentsel ve kırsal yaşamı resmetme yoluna gitmişlerdir. ABD'li sanatçılar, New York Modern Sanat Müzesinde bulunan çağdaş sanatın öncülerinden Monet'in, Matisse'in ve Kandinsky'nin birçok tablosunu inceleme olanağını da bulmuşlardır. Özellikle, Matisse'in resimlerinde kullandığı renk ve kompozisyon anlayışı bu sanatçılar için öğretici olmuştur. Matisse, kompozisyon için, "Kompozisyon, ressamın duygularını ifade etmek için farklı unsurları dekoratif şekilde düzenlediği sanattır," Renk için ise, "Rengin ana fonksiyonu dışavuruma olduğu kadar muhtemel olana da hizmet etmektir" diye açıklamıştır (Morley, 2021: 27) (Resim 7,8).

Resim 7: Henri Matisse, Kırmızı Atölye, 1911, Tuval üzerine yağlıboya, 181x219,1 cm.

Resim 8: Wassily Kandinsky, Composition VII, 1913, Tuval üzerine yağlıboya

Özellikle, ABD’li sanatçılar, Monet’in resimlerindeki geniş fırça vuruşlarıyla oluşmuş renk lekeleri ve resimde kompozisyon yapı kaygısının bulunmamasını örnek almışlardır. Bu olay sanatçıları soyut resme götürmüştür (Resim 9).

Resim 9: Claude Oscar Monet-MoMa-Reflections of Clouds on the Water

II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkisinden ülkelerini terk etmek zorunda kalan Avrupalı birçok düşünür ve sanatçının New York'ta bulunması, kentin modern sanat alanında yepyeni bir başlangıç yapabileceğinin habercisi olmuştur. Bu sanatçıları başlangıçta birkaç New York'lu eleştirmen tarafından desteklenmiş, ama sonra giderek halkın yoğun ilgisini kazanmışlardır.

Soyut Dışavurumcu akım ile, sanatçılar kendi istediği gibi resim yapmaya başlamışlardır. Sanatçılar, biçimsel tercihler ile geleneksel kompozisyon kurallarına bağlı kalmamıştır. Bu kuralların ne kadarını kullanıp kullanmayacağına sanatçı kendisi karar vermiştir. Dolayısıyla bu düzenli, soyut biçimler, insanın dünya tablosunun karmakarışıklığı karşısında huzur bulabildiği biricik ve en yüksek biçimlerdir" (Batur, 2015: 336).

Soyut Sanatın, yoğun olarak kabul gördüğü bu dönemde, sanat ile toplum arasındaki ilişki giderek azalmıştır. Sanatçı, gündelik hayatla hiç ilişkisi olmayan eserler yaratmaya başlamıştır. İzleyiciden, bu resimlere baktığında hayal gücü ve kişisel yorumuyla çıkarım yapması beklenmiştir. Soyut Sanat, o dönemde modern hayatın bir yansıması olarak görülmüştür. Bu resimlerin biçimsel açıdan nesnel gerçekliği yoktur. Bu nedenle izleyici resme baktığında düşünmeye zorlanmıştır.

Soyut Dışavurumcu akımın öncülerinin birçoğu göçmendi. Bu akımın en önemli temsilcileri, Tobey, Rothko, de Kooning, Still, Gorky, Newman, Kline, Pollock ve Motherwell olarak bilinmektedir. Amerikan "Soyut Dışavurumcu" akım soyut resimde ilk yeni tarzın doğmasına neden olmuştur. Bunlardan akımın en önemli temsilcisi olan Jakson Pollock'un (1912-1956) resimlerinde görülen "Hareketli Soyut" ve Mark Rothko'nun (1903-1970) resimlerinde biçimlenen "Renk Alanı Resmi" örnek olarak verilebilir.

Jackson Pollock'ın resimlerinin esin kaynağı yaşadığı kültür olmuştur. Sanatçı, geleneksel resim tarzını yok saymıştır (Resim 10). Resimlerini çoğu zaman yerde yapmıştır. Tuval bezini yere sermiş, kalın fırça ile boyayı yüzeye rastlantısal bir şekilde sürmüştür. "Fırçadan ziyade sopalar kullanan Pollock, atölyesinin zeminine yaydığı

gerilmemiş büyük boyutlu tuval bezlerinin üzerine sanayi boyasını ritmik şekilde savururdu ve sıçratırdı” (Hopkins, 2018: 17). Action Painting (Eylem Resmi) olarak adlandırılan bu tarz Pollock’ın resim tarzını oluşturmuştur. Pollock için resim yapmak bir eylemdir. Resimlerindeki rastlantısallık, izleyiciyi ikinci bir sanatçı gibi, onu anlamaya ve yorumlamaya itiyordu. “Pollock’ın çalışma tarzı, düşeyden (duvar veya şövale) yataya doğru olan yönelen resim yapma eğilimi üzerinde radikal bir şekilde yeniden düşünülmesi fikrini ortaya attı” (Hopkins, 2018: 17). Bu şekilde resimleri sürekli gündemde kalmıştır. Jackson Pollock’ın “Damlatma” tekniğine Ernst, Masson, Matta gibi Sürrealist ressamlar da kullanmışlardır. Onların damlatmaları şans eseri izlenimi verirken, Pollock’ın ise bilinçli ve kontrollü kaligrafik çalışmalardır (Özdoğan, 1974: 10).

Resim 10: Jackson Pollock, 1 Numara, 1950, (Lavanta Sisi), Tuval üzerine yağ, emaye ve alüminyum, 221x299,7cm.

Rothko ise rengi tek anlatım aracı olarak seçmiştir. Rothko, rengin retina üzerinde bıraktığı etkiyi ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Mark Rothko’nun soyut resimlerini “gerçekçi” olarak nitelendirmesi II. Dünya Savaşı sonrasında sanatçıların ruh halinin nasıl olduğunu kanıtlamıştır (Korkmaz, 2019: 41) (Resim 11).

Resim 11: Mark Rothko, Turuncu ve Tan, 1954, Tuval üzerine pigmentli tutkal ve yağlı boya, 206.4x160,6cm

Bu dönemde figüratif resim Amerikan gerçekçileri ile sürdürülmüştür. Soyut ve natüralist sanat dönemi kendine özgü olarak çağa uygun bir şekilde devam etmiştir. İsmail Tunalı bu iki farklı sanat tarzını şu şekilde açıklamıştır:

Buna göre felsefede rationalizm ve empirizm, sanatta da soyut ve natüralizm birer karşıtlığı ifade eder. Nasıl düşünce tarihindeki değişimler, bu ikileme dayanıyor, yani diyalektik bir süreci gösteriyorsa, sanatta da soyut sanat ve natüralizm böyle birer karşıtlığı gösterdikleri gibi, sanat tarihindeki değişim süreci de soyut ile natüralizmin diyalektik bir sürecini ortaya koyar. Bunun için her çağın düşünüy, bu iki karşıt öğeden birine ya da onların eklektik bir sistemine dayandığı gibi, her çağın sanatı da aynı şekilde ya bu karşıt öğelerden birine ya da onların eklektik bir sistemine dayanır (Tunalı, 1988:25).

Soyut Dışavurumculuk, Avrupa kökeninden kurtulup belli bir sanatsal üsluba bağlı kalmadan, sanatçının kendisi ile ilgili özelliklerine geniş yer veren bir anlayışa sahipti. “Bu tarihten ve bu akımdan sonra da dünya sanatını etkileyecek pek çok yeni anlayış artık Amerika kaynaklı olacaktır.” (Beykal, 2004). Akıma bağlı sanatçıların yaptığı resimler figüratif olmamakla birlikte tamamıyla soyut sayılmayan çalışmaları da içermektedir. Sanatçılar imgelerinde oluşan kendine özgü biçimleri, Ekspresyonist bir tarzda ortaya koymuşlardır. Canan Beykal, bu konuda şunları söylemiştir;

Amerikan Soyut Dışavurumcu ressamlar arasında ince bazı farklar bulunur; örneğin grup içinde De Kooning fazla ekspresif/ıfadedici olduğu ve figüratif işler yaptığı için, Barnett Newman ise fazla soyut olduğu için çatallı bir durum yaratmışlardır grup içinde. Yine de her ikisinin çıkış noktası Picasso'ya dayanıyordu. Hem dışavurumculuğuyla hem soyutlama ve kübizmiyle Picasso Avrupalı ve Amerikalı o dönem ressamlar için hem bir örnek hem de aşılması gereken biriydi. Pollock için onun Guernica'sı örnek olurken De Kooning için Avignon'lu kızlar bir çıkış noktası oluyordu. Resimlerine toplumsal eleştiri yüklemek isteyen ve kaba fırça

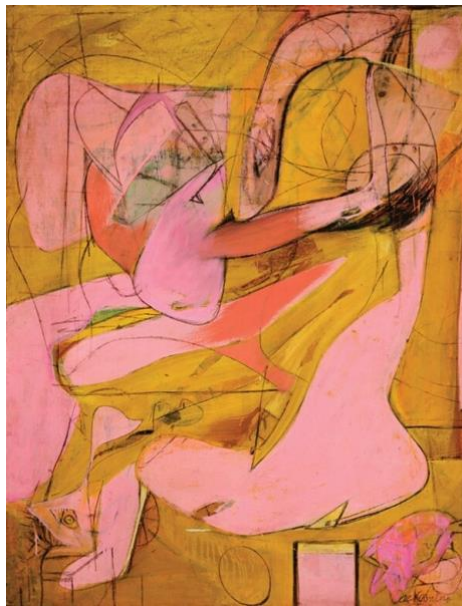
vuruşlarıyla figürlerini bozup, çarpıttığı hatta tümüyle boyasal desenleriyle müdahale ederek abartılı bir ürkünçlüğe dönüştürdüğü resimleriyle grubun en figüratif ve ifadeci sanatçısıdır (Beykal, 2004).

Soyut Dışavurumculuk'ın, öncü sanatçılarından olan Arshile Gorky, Cezanne'den itibaren bütün modernist ustaları incelemiş, daha önce Amerika'ya gelen Miro'nun etkisiyle Soyut Sürrealizm etkisinde resimler yapmıştır. "Göç eden diğer çağdaşlarına nazaran Gorky, Amerika'nın gelişmekte olan, ham ancak önemli sanat ortamının sunduğu yeni olasılıklara yüz çevirmeden Avrupa'dan getirdiği kültürel mirasa bağlı kalmaya daha çok özen gösterdi" (Thompson, 2014: 223). 1940'larda yaptığı resimler Sürrealizm'in savunucularından biri olan Breton tarafından desteklenmiştir. O dönemde Amerikan Soyut Dışavurumcuları, Sürrealizm'in büyük temsilcileri olan Dali, Magritte ve Ernst'in figüratif çalışmaları yerine Tanguy ve Miro gibi soyut sürrealistlerin çalışmalarından çok etkilenmişlerdir. Bu etkiye Uzakdoğu düşünürlerinden biri olan Jung'un ruhbilimsel çözümlmeleri ile kaligrafi de eklenmiştir. Gorky'nin resimlerinde de mitler konu alınmıştır. Ancak onun mitleri, genelde evine ve ailesine ait anılardan oluşan daha kişisel konular ile halk masalları olmuştur. Bu resimler akıcı, sakın bazen çarpıcı renk derlemeleriyle örülmüş ve bazen de gergin ve ince çizgilerle oluşturulmuş eserlerdir. Resimlerinde anlık bir görünüm elde etmek için bir tuvalde aynı kompozisyonun üzerinden tekrar tekrar çalışmaktansa, bir tablolar dizisi için hazırladığı taslakları temel olarak kullanmayı yeğlemiştir. Gorky'nin eserlerinde derin bir melankoli saklıdır (Resim 12).

Resim 12: Arshile Gorky, The Liver is the Cock's Comb, 1944, Tuval üzerine yağlıboya, 186x249cm.

Hollanda asıllı Amerikalı sanatçı Willem de Kooning 1928’li yıllarda Paris Okulu ve Meksikalı sanatçıların etkisiyle manzara ve figüratif tarzda resimler yapmaya başlamıştır. Bir yıl sonra, ressam Arshile Gorky’le tanışmış ve onun etkisiyle soyut ve geometrik kompozisyonlar üzerinde çalışmıştır. Bu formlar birbirinden tamamıyla farklı bir yapıya sahiptir. 1938 yılında yine Gorky’nin etkisiyle erkek figürlerin hâkim olduğu resimler yapmıştır. 1940 yılına kadar hem figür hem de soyut geometrik resimleri beraberinde götürmüştür. 1945 yılında “Pembe Melekler” adlı eserinde figüratif ve soyut yaklaşımları bir arada kullanmıştır (Resim12). II. Dünya Savaşı sonunda soyut dışavurumcu sanatın temsilcisi olarak kabul edilen de Kooning, eylem-action sanatçısı olarak da tanınmıştır. 1950’li yıllarda üretmeye başladığı resimlerinde dışavurumcu etkiyle yaptığı büyük boyuttaki kadın figürü sonraki yıllarda kullanacağı en önemli tema olmuştur.

Resim 13: Willem de Kooning, Pembe Melekler, 1945, Tuval üzerine yağlıboya ve füzen, 132.10x101.6cm.

Willem de Kooning'in "Kadın I" adlı resminde figür mekân içinde sıkışmış izlenimini vermektedir (Resim 14). Kalın boya tabakasından oluşan kadın figürün başı, burnu, göğüsleri vb. tüm vücudu sanki fırça darbeleriyle bir anda oluşmuş izlenimi vermektedir. Saldırmaya hazır sarkık göğüslü, donuk bakan bu kadın figür, uygar erkeğin bastırılmış seks korkularını ifade etmektedir. Donald Kuspit bu konu hakkında şunları söylemiştir;

De Kooning insan bedenini modern zamanlarda baştan çıkarıcı kılan entropiyi gösterir. Onun kadınlarında bizi çeken şey ölümdür parçalara ayırdığı cinsellikleri değildir. Onlardaki ölüm dürtüsü cinsel istek kadar güçlüdür ve sonunda cinsel isteği alt etmeyi başarır. De Kooning bize Ölüm ve Bakire'nin modern görüntüsünü sunar (Kuspit, 2006: 73).

Resim 14: Willem de Kooning, Kadın I, 1952, Tuval üzerine yağlıboya, 192,7x147, 3cm.

Soyut Dışavurumcu akımın teknik açıdan özellikleri arasında renk anlayışı ve hareketli fırça sürüşü dikkat çekmiştir. Bu anlayışta yapılan resimlerde renk başlı başına form, figür ise renge bağlı bir olgu olarak görülmüştür. Bu bakımdan klasik resim ile dışavurumcu resim arasında biçimsel açıdan farklılıkların yanı sıra anlam açısından da farklılıklar görülmüştür. Hasan Bülent Kahraman bu farklılıkları şu şekilde açıklamıştır;

Lois Marin'e göre klasik resimde maddesel unsurlar (özellikle sanatçıya ait izler) resmin nesnel gerçekliği ile simgelediği şeyler tarafından sınırlanmış durumdadır. Dışavurumcu resimdeyse başka bir şeffaflık söz konusudur: Maddesel unsurlar, resmin özne gerçekliği ile anlattığı dışa vurduğu (express) şeylerde içkindir (onlar tarafından belirlenir. Her iki gösterim de birer sistem oluşturur. Klasik ressam gerçeği taklit etmek için doğal olmayan (nonnaturalistic) işaretler ve renklerin oluşmamasına çalışırken, dışavurumcu ressam dolaysız bir taklidi sağlama için o işaretleri ve renkleri özgür bırakır. Sonuçta birer düzgü (code) oldukları için her iki türde ikame esasına dayanır. Klasik ressam nesnelerin asılları yerine onların kendisi tarafından yapılmış suretlerini, gerçeğin dile geldiği duygusunu uyandıracak biçimde ikame eder; buna mukabil dışavurumcu, bu suretlerin yerine kendi kendilerini ifade etme gücüne sahip, özgür bırakılmış bir dizi işaret ve rengi ikame eder. Gergin bir tuval resim olarak var oldukça dışavurumcu kendi modeliyle ortadan kaldırmak (given, temsili) model (paradigm) karşısındadır. Dolayısıyla dışavurumcu (anlatımcı)doğrudanlık sonuçta bir etkidir (Kahraman, 2005: 123).

1945 sonrası oluşan Amerikan Soyut Dışavurumcu akımı içinde, figür resmi bilinen değerlerinden ayrılmış, yerine spontane bir anlayışa bırakmıştır. Klasik resim anlayışında bir modele bakılarak yapılan resim, artık sanatçının imgesinde oluşan biçimde ifade edilmeye başlanmıştır. Başlangıçtan bu yana, Amerikan resmi, fazlasıyla bireysel bir sorgulamanın ve duygusal bir içtepinin ürünü olarak karşımıza çıkmıştır. Bu dönemde, Avrupa da resim sanatı New York kadar dikkat toplamamıştır. Avrupa, iki büyük dünya savaşının ardından Doğu ve Batı blokları olarak ikiye bölünmüştür. Batı Avrupa yeni bir kültürel arayış içindeyken Doğu bloğu, Rus Toplumcu Gerçekçiliğinin zorlayıcı etkisinden kurtulmaya çalışmıştır. Avrupa hiçbir zaman Amerika'nın sanat açısından üstünlüğünü kabul etmemiştir.

Sonuç

Dünya'da 1930'lu yıllarda soyut sanat etkisini kaybedip yerini Sürrealizm Sanat akımının daha biçimsel ve daha az kişisel anlatımına bırakmıştır. II. Dünya Savaşı sonunda yerini soyut sanata bırakmıştır. Anlaşıldığı gibi soyut ve somut sanat 'ın geçmişteki yerine baktığımızda toplumsal koşullara bağlı olarak yer değiştirmiş olduğunu görebiliriz. Bu süreçte birbirinden etkilenecek değişime uğramışlar ve aynı anda devam etmişlerdir. 1945'lerden sonra ise soyut sanatın etkisi daha çok görülmüştür. Ancak Avrupalı sanatçılardan bir kısmı, örneğin Picasso, Matisse, Giacometti ve Gerçeküstücülerin büyük bir kısmı temel olarak figürden kopmadan biçimsel olarak figürü deforme ederek değişik anlamlar yüklemişlerdir. Bu değişimler toplumsal düzeyde yaşanan devrimler ve iki büyük dünya savaşının etkisiyle de ilgilidir. İlk defa Kübizm ile ortaya çıkan soyutlama tartışması sonrasında siyasi değişimlerin ortaya çıkması, somut resmi tekrar gündeme getirmiştir. Sonrasında resim sanatında soyut ve somut resim kuramsal boyutta tartışılmaya başlanmıştır.

Kaynaklar

- Batur, Enis. Modernizmin Serüveni. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2015.
- Beykal, Canan. "1945 Sonrası Sanat". (2004), 12.10.2022
<http://sanatokuma.blogspot.com/p/1945-sonras-sanat-canan-beykal-1945.html>
- Hollingsworth, Mary. "Dünya Sanat Tarihi". Çev. Rengin Küçükerdoğan ve Banu Ergüder. İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2009.
- Hopkins, David. "Modern Sanattan Sonra 1945-2017". Çev. Firdevs Candil Erdoğan. İstanbul, Hayalperest Yayınevi, 2018.
- İlkan, Ayşenur, "Soğuk Savaş Döneminde Abd- Sscb Kültürel Politikalarının Sanata Yansıması: Soyut Dışavurumculuk ve Sosyalist Realizm". (2009), 10.10.2022
<file:///C:/Users/Serpil%20Ataseven/Downloads/254311.pdf>
- Kahraman, Hasan Bülent. Sanatsal gerçeklikler, olgular ve ötelere, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2005.
- Kaya, Ayşe Nur, "Soyut Dışavurumculukta Psikolojik Etkiler" (2012) 10.06.2022.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Korkmaz, Suat. "Soyut Dışavurumculukta Jackson Pollock'un Resim Anlayışının Yeri" (2019) 10.06.2022.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Köksal, Nurhan. "Soyut Dışavurumculuk ve Richard Diebenkorn'un Soyut ve Figüratif Resim Arasındaki Yolculuğu". (2019) 10.06.2022. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Krausse, Anna-Carola, "Resim Sanatının Öyküsü". Çev. Dilek Zaptıçioğlu. İstanbul, Literatür Yayınları, 2010.
- Kuspit, Donald. "Sanatın Sonu". Çev. Yasemin Tezgiden. İstanbul, Metis Yayınları, 2006.
- Lynton, Norbert. Modern Sanatın Öyküsü. Çev. Cevat Çapan ve Sadi Öziş. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1982.
- Morley, Simon. "Modern Sanatın Yedi Anahtarı". Çev. Eda Açıanal. İstanbul, Hayalperest Yayınevi, 2021.

Özdoğru, N. "Mavi Direkler" tablosu 28 milyon liraya satılan Jackson Pollock daha yaşarken efsaneleşmişti", Milliyet Sanat Dergisi, 64 (1974).

Thompson, Jon. "Modern Resim Nasıl Okunur". Çev. Firdevs Candil Çulcu. İstanbul, Hayal Perest Yayınevi, 2014.

Tunalı, İsmail. "Soyut Sanat-Naturalist (Figüratif) Sanat Üzerine Düşünceler", Sanat Çevresi, 25, 116 (1988).

Görsel Kaynaklar

Resim 1: <https://www.guggenheim.org/artwork/1638> (07.06.2022)

Resim 2: https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Hofmann (08.06.2022)

Resim 3: <https://wikioo.org/tr/paintings.php?refarticle=8XX7LL&titlepainting=Composition&artistname=Auguste%20Herbin>

Resim 4: https://tr.wikipedia.org/wiki/Piet_Mondrian (08.06.2022)

Resim 5: <http://www.artnet.com/artists/william-baziotes/> (08.06.2022)

Resim 6: <http://www.artnet.com/artists/theodoros-stamos/> (08.06.2022)

Resim 7: <https://artdogistanbul.com/matissein-kirmizi-studyosu/> (06.06.2022)

Resim 8: <https://www.wassilykandinsky.net/work-36.php> (08.06.2022)

Resim 9: <https://www.muzebileterleri.com/bilet/abd/new-york/new-york-modern-sanat-muzesi-moma/> (08.06.2022)

Resim 06: <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.55819.html> (08.06.2022)

Resim 11: <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.56350.html> (08.06.2022)

Resim 12: <https://www.wikiart.org/en/arshile-gorky/the-liver-is-the-cock-s-comb> (09.06.2022)

Resim 13: <http://kolajart.com/wp/2020/03/24/isil-savaser-willem-de-kooningin-sanati-1904-1997/> (09.06.2022)

Resim 14: <https://www.canvastar.com/willem-de-kooning-kadin-01>

THE PLACE OF FIGURATORY PICTURE IN THE FORMATION PROCESS OF ABSTRACT EXPRESSIONISM

Serpil YAYMAN ATASEVEN

ABSTRACT

Abstract Expressionism was used for the first time in 1919 to explain the abstract paintings of the German Expressionists that did not have a figurative understanding. At the beginning of the 20th century, Paris was accepted as the center of art. The negative effects of the war in European countries during the Second World War and the restriction of freedoms caused many artists to immigrate to New York. Thus, New York has become the center of abstract art. American artists have made large-scale works under the name of the "Federal Art Project". These works created for a specific purpose hindered the creativity of the artists. Artists who were asked to make social realist works within the scope of this program, on the contrary, turned to abstract painting under the leadership of European artists. During this period, the action pointing style paintings of Jackson Pollock, who immigrated from Europe to America, became a good example for them. In the second half of the 1940s, it was seen that two pictorial styles were formed within abstract expressionism. The first of these is the paintings in which Willem de Kooning reflects the unconscious realities by using the female figure, and the second is the paintings that turn to the understanding of form in which all the details in the paintings of Mark Rothko disappear. In this study, scanning model was used as the research model. In the research, the necessary resources for the study were obtained by scanning the literature. As a result of the research, it has been seen that the place of abstract and concrete painting seen in the Abstract Expressionism art movement continues in the social and political understanding of the period.

Keywords: Abstract Expressionism, Figure, War, Jackson Pollock, Willem de Kooning